אלא אי אבוה דאמיה מיוסף אמה דאמיה מיתרו אי אבוה דאמיה מיתרו אמה דאמיה מיוסף דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרתי שמע מינה אמר רבא הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה שנאמר [1]ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון ממשמע שנאמר בת עמינדב איני יודע שאחות נחשון היא מה תלמוד לומר אחות נחשון מכאן שהנושא אשה צריך שיבדוק באחיה תנא [א]רוב בנים דומין לאחי האם [2]ויסורו [ב](שמה ויאמר) מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה אמרו לו לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה [3]אל תקרב הלום לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה [4]מה זה בידך לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה [5]ואתה פה עמוד עמדי תעשה [ג]כהן לע"ז אמר להן כך מקובלני מבית אבי אבא [א]לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ואל יצטרך לבריות והוא סבר לע"ז ממש ולא היא [ח]אלא ע"ז עבודה שורה לו [ד]כדאמר ליה רב לרב כהנא [ה]נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא כיון שראה דוד שממון חביב עליו ביותר מינהו על האוצרות שנאמר [6]ושבואל בן גרשם בן [ו]מנשה נגיד על האוצרות וכי שבואל שמו והלא יהונתן שמו א"ר יוחנן ששב לאל בכל לבו: והבנים את האב: מנלן דכתיב [7]איש כי ימות וגו' טעמא דאין לו בן הא יש לו בן בן קודם אמר ליה רב פפא לאביי אימא אי איכא בן לירות בן איכא בת תירות בת איכא בן ובת לא האי לירות ולא האי לירות ואלא

מאן

אלא אי אבוה דאמיה כו'. אלא לעולם לאו מבת יתרו ממש נולד פנחס שהרי גם מיוסף היה כדדרשינן לקמן פוטיאל שני פיטפוטין משמע מיוסף שפיטפט ביצרו ומיתרו שפיטם עגלים והלכך אי אפשר שתהא אמו בת יתרו ממש דמה ענין בת יתרו אצל שבט יוסף אלא ה"ק ואלעזר לקח לו אשה מבנות פוטיאל כלומר שאשתו נולדה מיתרו ומיוסף ומהשתא מצינן למימר שדור רביעי או דור חמישי היה פנחס לבת יתרו ולא היה קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשם ולהכי אהני מה שדבק אהרן בטובים. ואותו זקינו של פנחס מצד האם שדבק ביתרו ואעפ"כ יצא ממנו פנחס ליכא לאקשויי מיניה למאי דבעינן למילף ממשה שיצא ממנו יהונתן שהרי פנחס היה רחוק מיתרו יותר מיהונתן: **אבוה דאמיה מיוסף.** ואמיה דאמיה נפקא מיתרו כגון מבניו של יתרו או מבני בניו. וליכא למימר אמה דאמיה מיתרו בת יתרו ממש דאם כן קרוב הוא ליתרו כיהונתן ולא ילפינן ממשה ומאהרן מידי: **אבוה דאמיה מיתרו.** מבנות יתרו. [ז]ונראה בעיני דה"ג אלא אי אבוה דאמיה מיוסף כו' ואמה של אם פנחס קאי וה"ק אי אבי אמה של אשת אלעזר מיוסף כו' דהשתא הוה ליה לפנחס דור אחד רחוק מיתרו יותר מיהונתן: **פוטיאל תרתי משמע.** מדלא כתב פוטאל בלא יו"ד הלכך שני פיטויים דרשינן שפיטפט ושפיטם. אי נמי מדכתיב מבנות דמשמע משתי בנות של פיטפוט ופיטום מדלא כתיב בת פוטיאל כן נראה בעיני: **שיבדוק באחיה.** שהבנים דומין לאחי האם כדלקמן: **מלמד שבדק באחיה.** לפי שהיתה אחות נחשון שהיה נשיא למטה יהודה מתוך חשיבותו לכך לקחה: **ויסורו שם וגו'.** ביהונתן בן גרשם מיירי בפרשת מיכה: **ויאמרו לו.** שבט הדני שבאו שם: **ישכיר עצמו כו'.** אלא שלא יהא כבו לע"ז: **שהיא זרה לו.** הוא חשוב והמלאכה נמבזה ומכוערה אלא שאין בה איסור: **נטוש.** הפשט: **ועול אגרא.** כלומר הפשיטנה בשכר בשוק לעין כל ואין כאן חילול השם כלל ולא קרינא ביה ומשנאי אהבו מות (משלי ח) דדרשינן ליה במסכת שבת (דף קיד.) (א) בתלמידי חכמים שיש רבב על בגדו אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין כאן גנאי: ה"ג **ולא תימא גברא רבא אנא.** ואית (ב) דגרסינן נמי ולא תימא כהנא אנא כהן אני וחשוב וגנאי לי הדבר: **והלא יהונתן שמו.** שלא היה לו לגרשם בנים כי אם זה בלבד כדכתיב בדברי הימים [א כג] ובני גרשם שבואל הראש: **ששב לאל בכל לבו.** עכשיו שהיה לו ממון הרבה. ואי משום דכתיב [שופטים יח] ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ ואמרינן בסדר עולם עד יום שגלה מטה דן ופסלו של מיכה עמו כך מפורש בפרק בתרא דברכות ירושלמי [ה"ב] מתיבין ליה והכתיב עד יום גלות הארץ אמרי כיון שמת דוד עמד שלמה והחליף כל הסנקליטין והחליפו עמהן חזר לקלקולו הראשון הה"ד [מ"א יג] ונביא אחד זקן יושב בבית אל אמרין הוא הוה וקבעי התם כהן [ח] לע"ז והאריך ימים אמרי ע"י שהיתה עינו צרה בע"ז שלו כיצד הוה בר נש מייתי ליה תור או אימר או גדי לע"ז והוה א"ל פייסיה עלוי והוא אמר מה מועילה לך לא אכלה ולא שותה לא מטיבה ולא מריעה א"ל ומה נעביד א"ל זיל אייתי לי חדא פינך דסלת ועשר ביעין עלוי ואנא אפיים לה עלך וכיון דאזל ליה אכיל לון אתא חד בר פחין ואמר ליה כן אמר ליה אם אינה מועילה כלום מה את עביד הכא אמר ליה בגין חיי וכיון שעמד דוד כו': **והבנים אם האב מנלן.** דהבנים קודמים לבנות מדלא קתני הבנים והבנות את האב. ומיהו בנות נוטלות עישור נכסים כתקנת חכמים במס' כתובות (דף סח.): **דכתיב איש כי ימות ובן אין לו וגו'.** והוה ליה למכתב איש כי ימות ובן ובת אין לו אי נמי איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבתו ולבנו: **טעמא דאין לו בן.** עם הבת הא יש לו בן ובת הבן קודם: **א"ל רב פפא לאביי אימא.** דהכי אשמועינן קרא איכא בן בלא בת לירות בן איכא בת בלא בן תירות בת איכא תרוייהו בן ובת לא האי לירות כו' כדמפרש לקמיה [ע"ב] לא האי לירות כולו ולא האי לירות כולו אלא כחדא ירתון דה"ק קרא איש כי ימות ובן אין לו עם הבת שיירשו שניהן כאחת אלא בת יחידית בלא בן יש לו והעברתם את הנכסים לבתו הא איתנהו תרוייהו יירתון כחדא:

מאן

אלא אי אבוה דאמיה מיוסף אמה דאמיה מיתרו. וא"ת א"כ היאך פנחס בן טובים טפי מיהונתן שהרי אימיה דאמיה דפנחס מיתרו אתיא כי היכי דאמיה דאבוה דיהונתן מיתרו אתיא וי"ל משום שיהונתן היה מצד האב שהיה אביו בן בת יתרו ופנחס מצד האם:

נשוט נבילתא גרסינן בערוך והוי כמו פשוט כי ההיא דחלק (סנהדרין דף ק:) לא תנטוש גילדנא מאוניה דלא ניזיל משכיה לחבלא פירוש דג ששמו גילדנא אל תתחיל לפשטו מאזנו פן ילך העור לאיבוד ואע"ג דהתם נטוש והכא נשוט רוב פעמים מתחלפין האותיות בענין זה כמו (פסחים דף ל:) אין טשין התנור באליה דהוי כמו אין שטין כמו וטח את הבית ומתרגם בירושלמי[ט] וישוטון ית ביתא (ויקרא יד): **ולא תימא כהנא אנא.** מפר"ת ולא תימא אני רב כהנא שאני חשוב ולא מפני שהיה כהן דלאו כהן הוה כדאמרינן בזרוע (חולין דף קלג. ושם ד"ה רב) רב כהנא הוה אכל בשביל אשתו וכפ' אלו עוברין (פסחים דף מט. ושם) אמר רב כהנא אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי אמרו לו תלמידיו והא למקום תורה גלית אמר להו לא גלאי כדגלו אינשי שגלה ע"י דשמטיה לקועיה דההוא גברא וכן מפר"ת ההיא דערבי פסחים (דף קיג. ושם) לא תדור במתא דרישא אסי כלומר שאתה בעצמך תהיה ראש שסמך רב אסי שלא תתבטל מחמת צרכי צבור ולא כמו שפירש רבינו שמואל דרישא אסי רופא:

ושבואל בן גרשם בן משה. ה"ג משה שאין לקרותו על שם מנשה שהרי כבר שב בכל לבו ויש דגרס בן מנשה וטעמא לפי שחזר לקלקולו כדפי"ה:

טעמא דאין לו בן הא יש לו בן [בן] קודם. נראה לרשב"א דכל הסוגיא אליבא דמ"ד שלא כסדרן כתיבי מדפריך רב פפא בתר הכי [י](ולמ"ד כסדרן כתיבי ואימא אי איכא בן) למה יש לנו לשנות קראי מכי היכי דכתיבי ועוד דקאמר ליה אביי איצטריך קרא לאשמועינן דמאן דלית ליה אלא וכו' ופ"ה ולמאי כתב ובן אין לו והעברתם את נחלתו פשיטא ולשתוק מיניה והכי איבעי למכתב איש כי ימות וזרע אין לו וגו' ואי אליבא דמ"ד דכסדרן כתיבי היכי נשתוק קרא ולא ליכתוב והעברתם את נחלתו לבתו הא איצטריך למידרש במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב וליכא למימר דאביי דייק מדלא כתיב ואיש כי ימות והעברתם את נחלתו לבתו דא"כ מאי פריך ודלמא קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא דמ"מ הכי הוה מצי למכתב ולא ליכתוב ובן אין לו אלא ודאי אליבא דמ"ד שלא כסדרן כתיבי אתיא דלדידיה לא איצטריך והעברתם ואע"ג דמוקי והעברתם לכדרבי שאין לך מעביר נחלה כו' אין זה צורך שום דרשה ולא אשמועינן שום חידוש אלא דלגבי בת שייך לשון העברה ור"י אומר דאפילו למ"ד דכסדרן כתיבי אתיא ואביי דריש מדלא כתיב איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבנו דהוה מצי למידרש במקום בן אתה מעביר נחלה מן האב כו' והוה ידעינן דבן ובת שוין הואיל ומצינו במקום אחר שהיא בת ירושה:

ודלמא

מסורת הש"ס

א) [מס' סופרים פע"ו ה"ג], ב) [צ"ל שם ויאמרו לו], ג) כפ"א: כומר, ד) פסחים קיג. ע"ש, ה) לפ' גי' התוס' צ"ל נשוט, ו) [בכל הכתובים איתא משה], ז) הג"א, ח) כפ"א: כומר, ט) בנוסחאות שלפנינו ליתא ויטשון וכן ליתא במתורגמן ולע"ק, י) [צ"ל ואימא אי איכא בן ולמ"ד כסדרן כתיבי].

◆

תורה אור השלם

1 ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר: שמות ו כג

2 המה עם בית מיכה והמה הכירו את קול הנער הלוי ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלם ומה אתה עשה בזה ומה לך פה: שופטים יח ג

3 ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא: שמות ג ה

4 ויאמר אליו יי מזה בידך ויאמר מטה: שמות ד ב

5 ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה: דברים ה כח

6 ושבאל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות: דברי הימים א כו כד

7 ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו: במדבר כז ח

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ועול וכו' בתלמיד חכם שיש: (ב) ד"ה ה"ג ולא וכו' ואית דגרסי נמי:

◆

מוסף רש"י

פשוט נבילתא. הפשט עורה (פסחים קיג.) פשוט עורה בשכר (רשב"ם שם).

עין משפט
נר מצוה

ם א ב ג מיי' פי"ו מהל' מתנות עניים הלכה יח טוש"ע י"ד סי' רנה סעיף א:

◆

רבינו גרשום

דיקא נמי. דמתרוייהו אתא מיוסף ויתרו: דכתיב פוטיאל. מלא שני פוטיאל דפוטי משמע תרתי מיוסף ומיתרו. ואית דמפיק מבנות דמשמע תרתי: מאי היא דקאמי ליה לאותו לוי מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה כלומר כולי האי למה להו למישאל בחדא סגי אלא לאו הכי קאמרי ליה וכו': נשוט. כמו פשוט: מינהו. לאותו לוי: פיס' אלא הואיל ודלא האי לירות